№ 26 Փետրվարի 13 (25) 1881 Փետրվարի 13 (25) № 26

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ. կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Բաժանորդագրվողները գրելու են հասցէն
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով։
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսութիւն. Հայոց բարեգործական ընկերութիւն. Թիֆլիսի դումա. Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. [illegible] կարգեր.—«Մշակի» հեռագիրները.—Յայտարարութիւններ.—Բանասիրական. Դաւիթ բէկ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

—

Այդ վերնագրով „Кавк. Курьеръ" լրագիրը տպել է հետեւեալ յօդուածը։

Վերջին երկու երեք տարիները բաւական նշանաւոր ժամանակամիջոց են կազմում հայերի ազգային շարժման վերաբերութեամբ։ Այդ շարժման գլխաւոր երեւոյթներից մէկը պէտք է համարել հայոց բարեգործական ընկերութիւնները, որոնց կազմակերպութիւնը առէջ առէջ զբաղեցնում է հայերին եւ որոնք գրաւում են նրանց ուշադրութիւնը եւ բարեգործական ոյժերը հայ ազգի պէտքերի համար։ Յայտնի է, որ Թիֆլիսում եւ Ռուսաստանի մէջ մի քանի ազգային ընկերութիւններ կան, որոնցից ամենանշանաւոր տեղերը ունեն կ. Պօլսի «Միացեալ ընկերութիւնը» եւ Բաքուի «Մարդասիրական ընկերութիւնը», թէեւ սա վերջինի չափ նշանաւոր չէ։ Այդ բոլոր ընկերութիւնները հայ ամբոխի մէջ լուսաւորութիւն տարածելու ընդհանրականութեան արժանի եւ յարգելի նպատակն ունեն։

Այժմ Թիֆլիսի մէջ մի քանի երիտասարդների աշխատութեամբ կազմակերպվում է մի նոր ընկերութիւն գործունէութեան աւելի ընդարձակ նպատակներով, քան թէ վերոյիշեալ ընկերութիւնները։ «Հայոց բարեգործական ընկերութեան» ծրագիրը պատրաստված է ամեն տեսակ հոգսեր հայերի կրթական եւ բարոյական առաջադիմութեան համար։ Այդ ընկերութեան հիմնվելը համակրութեամբ ընդունվեցաւ լուսաւորված բոլոր հայերի կողմից եւ այդ համակրութիւնը նշանաւոր գրաւական կարող է լինել նոր ընկերութեան գործունէութեան համար։ Այդ գործի սկզբնապատճառ զանազան պարտքերից կազմված ընկերութեան կանոնադրութիւնը քննվում է Թիֆլիսի հայ ինտելիգենցիայից, որ արդէն մի քանի նիստ է ունեցել Արծրունու բնակարանում։

Իր ժամանակին մենք մանրամասն տեղեկութիւն կը տանք ընկերութեան բնաւորութեան եւ ապագայ գործունէութեան մասին, բայց այժմ մենք կամենում ենք շօշափել մի [illegible] հարց, որ ծագեցաւ ընկերութեան նիստերի ժամանակ։

Յունվարի 4-ին առաջին նիստ կայացաւ այդ ընկերութեան կանոնադրութիւնը քննելու համար։ Հաւաքվել էին 90 մարդ։ Կանոնադրութեան նախագիծը կարդալուց յետոյ «Մշակի» խմբագիր պ. Գրիգոր Արծրունին առաջարկեց լրացնել այդ նախագծի համապատասխան յօդուածը հետեւեալ խօսքերով. «ընկերութեան նպատակն է նպաստել կրթութեան տարածվելուն հայերի մէջ առանց կրօնի խտրութեան»։ Ժողովը առանց ընդդիմադրութեան ընդունեց այդ առաջարկութիւնը եւ կանոնադրութեան յիշեալ յօդուածը նոր ձեւով խմբագրվեցաւ. Յունվարի 25-ի նիստը չափազանց մեծ անհանգստութիւն զարթեց. նա մերժեց առաջին նիստից ընդունված պ. Գրիգոր Արծրունու առաջարկութիւնը եւ անսխալական յայտնեց յունվարի 25-ի նիստը, այսինքն որ այդ նիստի վճիռները չեն կարող փոփոխված լինել միւս նիստերի ժամանակ, ինչպէս այդ արվեցաւ առաջին նիստի վճռի հետ։ Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, այդ անհանգստութիւնը խանգարում է խորհրդակցական եղանակների երկու գլխաւոր առաւելութիւնները. 1) առաջին նիստի ժամանակ ընդունված առաջարկութիւնը մերժվում է երկրորդ նիստից, եւ 2) երկրորդ նիստի վճիռները պայմանաւորված են անպայմանութեամբ եւ պարտաւոր են միւս նիստերի համար։ Անհերքելի է, որ շատ վատ է այդպիսի թերի սովորութիւն մտցնել մի նոր կազմակերպվող ընկերութեան նիստերի մէջ, որ ամենից առաջ արդարութեան եւ հաստատ գործողութիւնների պէտք ունի։

Հասկանալի է, որ առաջին նիստը ոչինչ յանդիմանութեան արժանի չէր լինի, եթէ նա չընդունէր պ. Գրիգոր Արծրունու առաջարկութիւնը, որովհետեւ հայ-լուսաւորչականների ազատ կամքից է կախված բարեգործել իրանց արիւնակից այլադաւան հայերին թէ ոչ։ Բայց երբ այդ առաջարկութիւնը մի անգամ ընդունվեցաւ, մեր կարծիքով, ոչ իրաւաբանական եւ ոչ բարոյական իրաւունք կար մերժել այդ առաջարկութիւնը հետեւեալ նիստի ժամանակ։ Մեր կարծիքով պ. Արծրունու առաջարկութիւնը կարելի էր պայմանաւորել մտաւորապէս հետեւեալ կերպով. որովհետեւ կազմակերպվող ընկերութեան նպատակը բարեգործական է, ուրեմն չափազանց անիրաւացի կը լինէր բանադրել այն անձանց կամքը, որոնք կամենում են օգնել ընկերութեան գործունէութեանը։ Եթէ հայ-լուսաւորչականները զոհաբերութիւն են անում բացառապէս հայ-լուսաւորչականների համար, ուրեմն ընկերութիւնը իրաւունք չունի այդ միջոցները այլադաւան հայերի համար գործածել։ Այլ բան է, եթէ այլադաւան հայերը իրանց կամքով կօգնեն ընկերութեան գործունէութեանը. այդ դէպքում նրանց տուրքերը կարելի կը լինէր գործածել իրանց կրօնակիցների օգտին։ Այդպիսով բաւականացած կը լինէին բոլոր հայերը կրօնական բաժանմունքների վերաբերութեամբ, իսկ ազգային գործի վերաբերութեամբ նրանք բոլորն էլ միատեսակ իրաւունքներ կունենային ընկերութեան գործունէութեան շրջանի մէջ։ Մի եւ նոյն ժամանակ այդ փորձը կը հաստատէր, թէ մինչեւ ո՞ր աստիճան անկեղծ են հայ-կաթոլիկները, հայ-բողոքականները եւ այլն, դէպի հայ ժողովրդի ազգային շարժումը եւ այդ դէպքում „Մշակի" եւ „Մեղուի" մէջ անվերջանալի եւ ջերմ պոլեմիկայի առարկայ դարձած տեսական հարցը կը վճռվէր գործնականապէս։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱ

—

Փետրվարի 9-ին կայացաւ Թիֆլիսի դումայի նիստը, որի քննութեան համար նշա-

---

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

Բ.

Այնուհետեւ Դաւիթ բէգը հրամայեց կանչել իր մօտ նորեկողներին.

—Ինչպէս է քո անունը, հարցրեց, երբ ներս մտաւ նա.

—Աղասի, ձեր ծառան, պատասխանեց նորեկը, մի առանձին անձնվիրութեամբ կանգնելով բէգի առջեւ.—Իմ հայրը մելիք Վարթանի մօտ ծառայ էր, իմ մայրը այնտեղ լուացարար էր. ես նրանց ընտանիքի մէջ եմ ծնվել եւ նրանց հացով եմ մեծացել. Նրանց տան կործանման ժամանակ իմ հայրը սպանվեցաւ. անիրաւ պարսիկները նրան խենչարներով ծակծկեցին, ասելով էին, որ ցոյց տայ մելիքի բոլոր հարստութիւնը. Բայց հայրս լաւ համարեց եւ աւելի լաւ համարեց մեռնել, քան իր տիրոջ կայքերի մատնիչը լինել. Նրանից յետոյ մայրս շատ չապրեց, կսկիծը նրան շուտով գերեզման տարաւ, երբ ես Ղափանցու հետ գերի ընկայ Ֆախուլի խանի ձեռքում. Երբ Թորոս իշխանը մեզ ազատեց, այնուհետեւ ես էլ բաժանվեցայ Աւետիսեանցից. Որպէս իմ հայրը ծառայել էր նրա հօրը, ես էլ ուզեցի ծառայել որդուն.

—Այդ բոլորը լաւ, նրա խօսքը ընդհատեց բէգը,—դու այն ասա, հիմայ ինչ է լինում քո մէջը.

—Ինչ կարող է լինել թէեւ կոտրված սրտից. Նրա նոր երկիրներին այժմ տիրում է ուրացող մելիք Ֆրանգիւլը. ինքը իշխանը գլուխ դնելու տեղ չունի. Մնում է նրան Փարսիլչի նման թափառել մի տեղից միւս տեղ, պատժել, վրէժխնդիր լինել, ուր որ անիրաւութիւն, անարգութիւն կը տեսնէ.

—Մարդիկ ունի իր ձեռքի տակ.

—Մի փոքրիկ խումբ միայն, բայց այդ խումբը արժէ հազար մարդու. բոլորը մեր երկրի քաջերից ընտրվածներն են, բոլորը մի հոգու պէս կապված են իրանց սիրելի պետի հետ.

—Դու էլ իշխանի խմբիցն ես.

—Այո.

Դաւիթ բէգին մեծ բաւականութիւն էր պատճառում խօսակցութիւնը իր հայրենակցի հետ. այդ մարդը յուսադրում էր տարիներով աւերակ երկրի սրտի կարօտութիւնը. Նա հրամայեց Աղասուն նստել իր մօտ. Աղասին անհնազանդվեցաւ խարոյկի մօտ, միւսոյն վրա. Նրան շատ զբաղեցնում էր բէգի անձուկ կացութիւնը. Նա սպասում էր գտնել վրաց Թագաւորի հարուստ զօրապետին փառաւոր պալատի մէջ, շրջապատված այնպիսի բոլոր շքեղութիւններով. իսկ այժմ ինչ էր տեսնում,—մի ցնցոտիաւոր խրճիթ, որի նմանը Աղասին երկրի ամեն մի գիւղացին ունէր. Ո՞րքան աղքատութիւն է տիրում այդ երկրում, մտածում էր Աղասին. երբ երկրի նշանաւոր պետական մարդը այդպէս է ապրում, ապա ինչ կը լինի խեղճ ժողովրդի դրութիւնը.

Ագասու մտածութիւնները ընդհատեց բէգը, հարցնելով, թէ մելիք Ֆրանգիւլը եւ Դաւիթ սուլթանը ինչ տեսակ յարաբերութիւնների մէջ են.

—Որպէս երկու շներ, պատասխանեց Աղասին,—միմեանց խածոտում են, եւ ամեն մէկը աշխատում է միւսի ձեռքից ոսկորը խլել.

—Խանը որքն աւելի է համակրում.

—Խանը իր օգուտն է նայում, որը աւելի շատ կաշառք է տալիս, նրա խօսքն է լսում.

Դաւիթ բէգի տան մէջ բնակվում էր մի վրացի ընտանիք նրա սեպհական գիւղի հօտաղներից. Այդ գիւղը բէգը ընծայ էր ստացել վրաց Թագաւորից, այն փառաւոր յաղթութիւնից յետոյ, որ նա կատարեց լեզգիների դէմ. Բէգի ամբողջ անտնտեսութիւնը այդ ընտանիքի ձեռքումն էր. Հարսները եւ աղջիկները ծառայում էին որպէս աղախիններ, իսկ տղամարդիկը որպէս սպասաւորներ. Նրանք բնակվում էին, առանց քաշվելու, անդադար ներս էին մտնում եւ դուրս գալիս, իրանք էլ չը հասկանալով, թէ ինչ բանով են զբաղված. Բէգը հրամայեց ընթրիք պատրաստեն.

Մի քանի կանայք մտան խրճիթն, յատակի կենտրոնում թառայված գերանների ծայրերը մոտեցրին միմեանց, կրակը բորբոքվեցաւ, տարածելով իր շուրջը խիստ սիրուն լուսաւորութիւն. Խարոյկի վրա, առաստաղից քարշ էին ընկած մի քանի շղթաներ, ճանկեր կախ տալու շղթաների նման. Նրանց ծայրերը վերջանում էին կեռ կարթերով եւ հասնում էին մինչեւ խարոյկը. Նրանցից կրակի վրա քարշ էին տալիս մեծ եւ փոքրիկ կաթսաներ, երբ պէտք էր մի բան եփել. Կանայքը քարշ տուեցին կաթսաները եւ սկսեցին ընթրիքի պատրաստութիւն տեսնել.

—Այսօր բերած փասիաններից մի քանիսը խորովեցէք, ասաց բէգը, դառնալով դէպի կանայքները.

—Տէր եմ, պատասխանեցին կանայքը խորին հնազանդութեամբ, եւ նստելով կրակի շուրջը, մերկ գետնի վրա, սկսեցին մի եւ նոյն ժամանակ փետրահան անել փասիանները, որոնք բէգի այն օրվայ որսորդութեան արդիւնքն էին.

Բէգը գտնելով չարունակեց իր խօսակցութիւնը նաժիշտների հետ Աղասու (?) այնպէս... Բայց երկու սանդղահատակ կոճղերի մէջ անց էր կենում մի այլ, աւելի հետաքրքիր խօսակցութիւն.

—Ինչ սիրուն փետուրներ են, ասաց նրանցից մէկը, Թինան, մի առանձին հրճուանքով.—եթէ այդ փետուրներն էլ հասարակ լինէին ինձ համար, իմ փետուրէ բարձը լցված կը լինէր. կը գնէի գլխիս ու այսպէս անուշ քնով կը քնէի. Վերջին խօսքերի արտասանելու միջոցին երիտասարդ կինը ձեռքը դրեց ծնօտին, գեղեցիկ աչքերը խփեց եւ գլուխը մի կողմ թեքեց, ցոյց տալու համար, թէ ինչպէս անուշ քնով պիտի քնէ.

Թինայի այդ երեխայական բաւականութիւնը գրգռեց նրա աշխատակցի՝ Դարօի նախանձը եւ հետաքրքրեց նրա բարկութիւնը, եւ նա սաստիկ խփելով Թինայի կողքը, ասաց.

—Ինչու միայն քեզ համար, խոզի դունչ. ապա ես բարձ չեմ ուզի. Ինչ որ լինի՝—ինձ համար. Ես էլ կուզեմ...

—Դու Աստուծոյ կրակը ու սատանայի ցաւը կուզես, պատասխանեց Թինան, չը մոռանալով նոյն կերպով խփել Դարօի կողքը.—Քո այդ միլիոնոնի գլխին խոտի բարձը աւելի տեղ կը գայ.

Թինայի համեմատութիւնը չափազանց էր. Դարօի գլուխը ամենեւին միլիոնոնի նմանութիւն չունէր, ընդհակառակն, նա աւելի թառամ եւ ախորժելի դէմք ունէր. Այդ վիրաւորանքը մի կողմից, եւ դուրս կողքի ցաւը միւս կողմից, զրգռեցին Դարօին երկու ձեռքով պինդ բռնել Թինայի ծամերից եւ այնպիսի սաստիկ ուժով ձիգ տալ, որ փոքր էր մնում կրակի մէջ պիտի գլորէր նրան.

—Վայ... վայ... գոչեց Թինան եւ ինքն էլ փախչողաբար բռնեց Դարօի ծամերից.

Սկսեցին միմեանց քաշքշել. Աղմուկը նրանց

նշանակված էին 10 գործ։ Ներկայ էին մօտ 26 ձայնաւորներ, նախագահում էր քաղաքագլուխ Մատինով։ Անցեալ նիստի զեկուցումը կարդալուց յետոյ, ձայնաւոր Զուբալով յայտնեց, որ նա մի գրութիւն ունի ներկայացնելու հաշուապահական կանոնադրութիւնը գործածելու մասին։ Այդ գրութիւնը ստանալուց յետոյ քաղաքագլուխը յայտնեց, որ պէտք է սկսել հերթական հարցերի քննութիւնը։ Ձայնաւոր Ալաբատով ասեց, որ հարկաւոր է կարդալ պ. Զուբալովի գրութիւնը, իսկ քաղաքագլուխը մեկնելով, որ ամեն մի ձայնաւորի գրութեան ընթերցանութիւնը կարելի է կամ իսկոյն սկսել և կամ թողնել միւս անգամ, անցաւ հերթական գործերի քննութեանը։

Առաջին գործ նշանակված էր 1881 թ. ել և մտից հաշիւը, որ դեռ ևս վերջացած չէր։ Պէտք է քննէր քաղաքային բժիշկների համար հարկաւոր ծախսի յաւելումը։ Ինչպէս հաղորդեցինք «Մշակի» անցեալ համարներից մէկի մէջ, յունվարի 29-ի նիստի ժամանակ հարց բարձրացաւ, որ գեթ լաւ չի լինի քաղաքային առողջապահական մի բժիշկ ունենալ, որովհետև քաղաքային միւս բժիշկները բուն պոլիցիական պարտաւորութիւններ ունեն և անկարող են հսկել առողջապահական մասի վրա։ Վիճաբանութիւնների ժամանակ յայտնեցաւ, որ մի լաւ բժիշկ ունենալու համար հարկաւոր է գոնէ 5000 ր. վճարել, որպէս զի նա կարողանայ թողնել իր պրակտիկան և այդ գործով զբաղվել, որ եթէ բժիշկը փոքր վարձատրութիւն ստանայ, գործերը նոյն դրութեան մէջ կը լինեն, ինչ որ այժմ, միայն թէ նա ի զուր ռոճիկ կը ստանայ և ոչինչ չի կատարի։ Բացի այդ յայտնեցաւ, որ վարչութիւնը խնդրել է սենատից ազատել նրան բժշկներին արժէլի 7260 ր. ծախսից և եթէ սենատը կը կատարէ քաղաքի խնդիրքը այն ժամանակ կարելի կը լինի մի առողջապահ բժիշկ ունենալ։ Վճռեցաւ չը վարձել առանձին բժիշկ և հարցը բաց թողնել մինչև որ սենատը վճռի այդ գործը։

Այնուհետև խօսվեցաւ, որ առանձնարանի բժիշկին հարկաւոր է տարեկան 200 ր. աւելացնել, որովհետև սպանդանոցը Նաւթլուղ է տեղափոխված և որ նա կարողանայ կառքի ծախսը վճարել։ Ձայնաւոր Ալաբատով նկատում է, որ սպանդանոցի բժշկի սպանդանոց գնալը աւելորդ է, որովհետև նա չէ կարող հասնել, երբ հարկաւոր է, որ մինչև նրա գալը միսը տարած կը լինի, որ նրա բացակայութեամբ կարող են մորթել այն հիւանդներին, որոնք վատ են յայտնված։ Քաղաքագլուխը նկատեց, որ մի ժամանակ փորձ եղաւ անասուններին մորթելու ժամանակը նշանակելու, որ նա անպայման հետևանքներ ունեցաւ։ Ձայնաւոր Լիսիցինով նկատում է, որ կարելի է 200 ր. աւելացնել, միայն թէ սպանդանոցը Նաւթլուղ տարվի։ Դուման վճռեց նշանակել 200 ր., տալով պարտաւորեցնելով բժշկին Նաւթլուղ ապրել և ի նկատի ունենալով, որ սպանդանոցը տեղափոխելու հարցը շուտով կը վճռվի, ուրեմն բժիշկը անվճար գումար կը ստանայ։ Այնուհետև ընդունվում են երկու միւս յօդուածները, որոնցից մէկի մէջ նշանակված է 12 ր. ծախս Վերայի խալի պահապանի ռոճիկի համար։ Ալաբատով նկատում է, որ լաւ չէ այդպիսի ծախս նշանակել, քանի որ վարչութիւնը իր ձեռքին ունի անկանխատեսելի և արտաքոյ կարգի ծախսերի համար 5000 ր.։ Այնուհետև ընդունվեցաւ փողոցներ մաքրելու և նրանց վերանորոգելու յօդուածը։ Անցեալ տարի հրատարակված էր մի ցուցակ, որ որոշում էր թէ որ փողոցները ինչ ժամանակամիջոցից յետոյ պէտք է մաքրվեն։ Յայտնեցաւ, որ ցուցակի որոշած կարգերը չեն կատարվում, որովհետև անկարելի է։ Ձայնաւոր Եանգուլով առաջարկեց հրատարակել դարձեալ այն ցուցակը, որ այժմ կատարում է վարչութիւնը։ Բացի այդ վճռվեցաւ առանձին յօդուածների մէջ մտցնել նախորդ տարիներից այդ յօդուածի մի քանի հետքը։ Միւս յօդուածները առանց փոփոխութեան ընդունվեցան։ Ալաբատով յանդիմանում է վարչութեանը, որ նրան թոյլ չէ տալիս խօսել, որ վարչութեան անդամները պէտք է խօսեն այն ժամանակ, երբ նրանց հարցնում են։ Վարչութեան անդամ Բամանչեւ պատասխանում է, որ այդպիսի կանոն չը կայ և որ Ալաբատով աչքերին թող է փչում միայն։

Հարկաւոր ենք համարում նկատել, որ փողոցները վերանորոգելու և մաքրելու համար նշանակված է 90,600 ր. և որ ձայնաւոր Լիսիցինովի յանդիմանութիւնը փողոցների անանցնելի լինելու մասին բոլորովին անարդար էր, որովհետև թէ նա և թէ միւս ձայնաւորները կարող էին նկատել, որ փետրվարի 9-ին, երբ պէտք է քննվէր և այդ ծախսը, սկսել էին վերանորոգել Բարիատինսկայա փողոցի խճուղին և [illegible] տեղը, որի մօտով անցնում են շատ ձայնաւորներ, որոնք կարող են հաւատալ լինել վարչութեան հոգատարութեան մասին փողոցները մաքրելու և վերանորոգելու առթիւ։

—

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Русскій Курьеръ» լրագրում կարդում ենք. «Երէկ մենք լսեցինք «Agence Russe» լրագրի լուրը, իբր թէ մեր գաւառական մամուլը ազատված չի լինի ցէնզուրայից։ Այսօր «С.-Петер. Вѣдом.» լրագիրը նոյնպէս կարճ կերպով յայտնում է որ «Agence Russe» լրագրից հաղորդված լուրը բոլորովին սուտ է»։

—

ՆՈՒԽԻՑ մեզ գրում են. «Այստեղի պաշտօնեաների շրջանի մէջ խօսվում է քաղաքային կեանք բանալու անհրաժեշտութեան մասին։ Երբոր այն հայ անդամավարները, որոնք մտադիր են ձեռնարկել այդ գործին, եթէ դրանով չեն հիմնում թէթևակացի մի ապագայով և այդ հիմնարկութեանը կրթական նշանակութիւն են կամենում տալ, աւելի մաքրական կը լինէին, եթէ դրա փոխարէն առ այժմ ուշադրութիւն դարձնէին ազգային ուսումնարաններին անմխիթար վիճակի վրա»։

—

Մեզ գրում են Նուխուց որ այդտեղ երկու, երեք տարուայ ընթացքում մի անտանելի երևոյթ տեղի է ունենում, այն է տէրութեանը ծառայող մանր պաշտօնեաների մէջ տեղափոխութիւնների և հրաժարականների յաճախ կրկնելը։ Մի քանի պաշտօնական գործերի վերաբերութեամբ քննութիւններ են նշանակված և շարունակվում են։ Այդ քննութիւնների վերջանալուց յետոյ թղթակիցը խոստանում է հաղորդել մեզ նրանց մասին մանրամասները։

—

Մեզ գրում են ՂՈՒԲԱՅԻՑ. որ այդտեղ թէև ամեն ինչ առատ է, բայց այնու ամենայնիւ առաջին պիտոյքի մթերքները թանգ են ծախվում։ Ոչխարի մսի ֆունտը արժէ 12 կ., տաւարի մսի ֆունտը 10 կ., փայտ կամ ածուխ անցեալ նոյեմբեր ամսին թանգ էր, այժմ փոքր ինչ արժանացել է, ձուները արժէ 17 կ., իւղի պութը 12 կամ 14 ռուբլի, ցորենի պութը 1 ր. 5 կ., գարին 55 կ.։ Առուտուրը վատ է։

—

Մեզ գրում են ԲԱԳՈՒԻՑ հետևեալը. «Այս քաղաքական գիմնազիայի 6-րդ և 7-րդ դասարանների հայ աշակերտների մէջ մի հաստատ խորհուրդ կայացաւ, որով նրանք վճռեցին պատուհասել միայն մայրենի լեզու գործածել միմեանց հետ խօսելու ժամանակ։ Նոյնպէս վճռեցին նրանք հայոց նոր գրականութեան և կարդալ հայերէն գրքերն ու պարբերական հրատարակութիւնները։ Այս նպատակը շատ գովելի է, միայն մենք խորհուրդ կը տանք այդ պատանի կարելի է շատ կարդալ և ստար լեզուներով հրատարակված գրքերը, քանի որ մեր նոր գրականութիւնը դեռ ևս աղքատ է և միայն այն մարդը, որ ընդհանուր մարդկային մտքերի հետ ընթերցանութեան միջոցով ծանօթանում է, կարող է մասնաւորապէս գնահատել այն ստուգեան, որ ազգը ունի և իր ազգին։ Կարդանք միշտ ստար գրքեր, բայց նոյն իսկ կարդալու ժամանակ միշտ աչքի առաջ ունենանք մեր ազգի շահերը։ Ուրիշի այդ համեմատական ընթերցանութիւնը շատ է նպաստում իրականացնելու անհրաժեշտ մտքերի զարգացմանը և մեծ օգուտ կը տայ ժամանակով և մեր ազգի ընդհանրութեանը։ Իսկ մեր մէջ խօսենք միշտ և միշտ հայերէն։ Այնպէս անենք որ ուրիշների մեզի արգելանքից օգուտ քաղենք մեզ համար»։

—

ԱԽԱԼՑԻԽԱՅԻՑ մեզ գրում են որ այդ քաղաքի փողոցները և կամուրջը ծածկված են անանցնելի ցեխով և ով որ չէ մտածում մաքրել թէ փողոցները և թէ կամուրջը։ Կամուրջն էլ շատ վատ դրութեան մէջ է. նրա տախտակներից շատերը ամեն տեղ ծակված է արդէն։

—

Ախալքալաքում փողոցները այնքան խոր ցեխով են ծածկված և այն աստիճան վատ են լուսաւորված, որ գիշեր ժամանակ անհնարին է չըկել փողոցներում առանց լապտերը ձեռքին ունենալու։ Մի հասարակաց պարտ խորհուրդ է տալիս իր թաղի բնակիչներին, որպէս զի քաղաքային ձայնաւորների, ոստիկանական և քաղաքային ուշադրութիւնը իրանց թաղի անմխիթար դրութեան վրա դարձնեն, մի ցուցակի որ հաւաքեն ստորագրութիւններ և հրաւիրեն նաշէն թէ քաղաքագլխին, թէ ոստիկանութեան անդամներին և թէ ձայնաւորներից առանձնաշնորհեալներին և յետոյ այդ

վրա զարմից բէկի ուշադրութիւնը։ Բայց, երևի, այդ տեսակ զգուշութիւնները այնքան յաճախ կրկնվում էին բէկի տան մէջ, որ նա մի առանձին նշանակութիւն չը տուեց, միայն զգուշացրեց, որ իրան չը խանգարեն։

—Թինա, Դարօ, այդ ինչ խաղ է, պատանեց կռւելու տեղ չէ, եթէ ուզում էք միմեանց խեղդել, գնացէք դուրս։

Մինչ երկու կիներները պատշաճ և քաղաքավարութիւնը պահպանելու համար պատրաստվում էին իրանց կռիւը տեղափոխել սենեակից դուրս, վրա հասան նրանց ամուսինները։ Նրանցից իւրաքանչիւրը վառելու փայտերից մի կտոր վեր առնելով, սկսեց իր կնոջը ծեծել։ Խաղաղութիւնը աւելի ազդու կերպարանք ստացաւ։

—Անզգամներ, ասում էին նրանց,—կռւելու ժամանակն էք գտել, չէք տեսնում մեր աղը այս գիշեր հիւր ունի։

Կարծես, հիւրի մօտ միայն պէտք էր համեստ լինել։ Երկու կիները ընդունեցին այդ խրատը և իրանց մտքում յետաձգեցին կռիւը մի ուրիշ ժամանակի։ Խաղաղութիւնը կրկին տիրած կը լինէր, եթէ այդ միջոցին նորա չը վազէր երկու հարսների կատաղած սկեսուրը, կարգ և կանոն սիրող ֆէթթեանը։ Նա խլեց մի փայտի կտոր և սկսեց իր որդիների պակաս թողածը ինքը լրացնել։ Հարսները սաստիկ ձէն բարձրացրին։

—Հա՜ այդպէս... հա՜ այդպէս... կրկնում էր բարկացած պառաւը ու խփում։

—Բաւական է, ֆէթթեան, հանգստացէք, ասում էր բէկը փոքր ինչ վրդովված ձայնով և հրամայում էր դադարել։

—Դրանց պէտք է ծեծել, աղա խան, պատասխանում էր բարկացած ֆէթթեանը, շարունակելով իր գործը.—Քանի որ է, որ ծեծ չեն կերել, դրա համար կատաղել են։ Դրանց պէտք է ծեծել, միշտ ծեծել։

—Բաւական է, դարձեալ կրկնեց բէկը։

Բարկացած պառաւը այժմ դարձաւ դէպի իր աղը։

—Այդ բոլորը ձեր մեղն է, աղա խան, ասաց նա գլուխը շարժելով.—այդ բոլորը ձեր թուլութիւնից է։ Եթէ դուք էլ միւս աղաների նման ծեծէիք, այսպէս չէին լինի։ Այդ բոլորը ձեր մեղն է։ Մենակ դրանք չեն, որ կապը կտրած են, ամենքը այսպէս փչացել են, նրա համար որ, դուք չէք ծեծում։ Աղալարի այդպէս ևս չէ անում։ Մէկ էլ ասէք մեր հարեան Գիւրգիին, ինչպէս իր ծառաների հոգին հանում է, դրա համար նրանից վախենում են։

Բէկը ժպտաց միայն և ոչինչ չը պատասխանեց։ Ճշմարտութիւնը այդ ազգունքի ժողովրդին առանձնական գրութեան էր հասցրել, որի մէջ ծեծը ընդունված էր որպէս գլխաւոր պայման բանաւոր մարդուն կարգի և պատշաճի մէջ պահելու համար։ Եւ զարմանալին այն էր, որ ինքը ժողովուրդը այն աստիճան սովորած էր այդ դրութեանը, որ բոլորովին անբնական էր համարում, երբ չէին ծեծում։ Նա նմանում էր մի գրաստի, որ շատ կը զարմանար, եթէ իր աղը չը մտրակէր։

Աղասին չէր հասկանում, թէ ինչ էր խօսվում իր շուրջը, որովհետև վրացերէն չը գիտէր։ Բայց ինչ որ տեսաւ, նրա վրա խիստ անախորժ ազդեցութիւն գործեց։ Այդ ինչ տեսակ անզգամ կիներներ են, այդ ինչ տեսակ վայրենի մարդիկ են, մտածում էր նա.—բաւական չէ, որ կիները ստար մարդու հետ խօսում են, ստար մարդու առաջ երեսները բաց են անում, բայց այնքան անամօթ են, որ միմեանց ծեծում էլ են։ Նա մտաբերում էր սիրելի հայ կնոջ ամօթխածութիւնը, որը ոչ թէ ստարի, այլ իր ամուսինների հետ անգամ իրաւունք չունէր ոչ խօսելու, ոչ դէմքը ցոյց տալու։ Իսկ Աղասին այստեղ բոլորովին այլ տեսակ կեանք էր տեսնում և համարում էր այդ երկիրը կատարելապէս վայրենիների աշխարհ։

Բոլորովին անտեղի չէր պառաւ ֆէթթեանի նկատողութիւնը. Դաւիթ բէկը խիստ թոյլ էր իր տանտէրութեան մէջ։ Ամենաանհնազանդ մարդիկն անգամ, որոնք պետութիւններ են կառավարում, որոնք աշխարհին օրէնքներ են տալիս, երբեմն իրանց տանը, իրանց ընտանիքը կառավարելու ընդունակութիւն չունեն։ Դաւիթ բէկը, որպէս պատերազմական մարդ, ուշադրութիւն չէր դարձնում ընտանեկան մանր գործերի վրա։ Նա գոհ էր, եթէ իրան հանգիստ կը թողնէին աւելի խոշոր բաների վրա մտածելու համար։ Այդ պատճառով նրա տան գէնքը, որ մի րոպէ առաջ փոքր ինչ խռովվեցաւ, կրկին իր սովորական պարզ ապաքինութիւնն ստացաւ, երբ աղմուկը ու խառնակութիւնը դադարեց։

Թինան և Դարօն, երեխայի նման մոռանալով իրանց կերած ծեծը, մոռանալով միմեանց ծամերը քաշքշելը, այժմ հաշտ, ուրախ, ծաղրելով ու ծիծաղելով, և միմեանց հետ քաղցրիկ խօսքեր խօսելով, փետրահան էին անում փասիանները։ Երևի, դրանց սրտերը ոխակալութեան ծանօթ չէին, երևի, դրանք չը գիտէին, թէ ինչ բան է վրէժխնդրութիւնը։

—Թինա, ցոյց տանեմ, ասում էր Դարօն, յօնքերի շարժումով ցոյց տալով Աղասու վրա,—այդ մարդը որքան գեղեցիկ է երևի։—Մեղք ասող, ինչ սիրուն բեխեր ունի։

—Աչքերը աւելի սիրուն են, հոգին բոլոր ձայնով նկատում էր Թինան,—ով գիտէ, որքան շատ մարդիկ կոտորել կը լինի այդ։

—Դրա համար էլ մեր աղան այսպէս պատիւ է տալիս, իր մօտ է նստեցնում։ Երևում է, ազնուական մարդ է։ Մեր թաւադների մէջ այսպիսի աղամարդիկ շատ քիչ կան։ [illegible] են, ինչ լաւ հագնված է, ասաց Դարօն մի առանձին հոգեզմայլութեամբ։

Թէև Աղասու հագուստը բաղկացած էր գանգւոր արխալուղից և Աշխենաց երկրում գործված, հասարակ շալէ չուխայից, բայց այդ զարդարում էր երկու մանկահասակ կիներների ուշադրութիւնը, որովհետև իրանց երկրում աւելի թանգագին անգամ այսպիսի հագուստ հագնում էին միայն հանդիսաւոր օրերում։

Նրանք մաքրեցին փասիանները փետուրներից, լուացին, խոզերցին, յետոյ պատրաստական շամփուրների վրա խրելով, քաշ տուեցին կրակի վրա։ Շամփուրները կախված էին առաստաղից քարշ ընկած շղթայից, և պտտելով կամաց-կամաց խորովում էին փասիանները։

Դարօի և Թինայի մի քանի րոպէ առաջ կատաղած սկեսուրը, ֆէթթեանը, այժմ բաւական բարի դէմք ընդունելով, զբաղված էր կերակուրների կաթսաներով, որոնք նոյնպէս քարշ էին ընկած առաստաղի շղթաներից խարոյկի վրա։ Երկաթեայ կաթսաների մէջ մի առանձին մելամաղձական ձայնով բռբռացնում էին, տարածելով իրանց շուրջը խիստ ախորժելի հոտ։ Մի քանի չափահաս աղջիկներ անդադար դուրս էին գալիս և ներս մտնում, կատարելով պառաւի պատուէրները։ Նրանք հրացի փոխարէն բռնած ունէին իրանց ձեռքում խեժապատ երկար վառած տաշեղներ, որոնք լցրել էին տունը ծխով և հոտով։ Դրանք ֆէթթեանի թոռներն էին, թէև երեք հոգի, որոնց երեցին կոչում էին Սոփիօ, միջնակին Փէփէլա, իսկ կրտսերին Նինօ։ Այդ աղջիկ, պարզամիտ արարածները, կոչված ճնճղուկների պէս բոպէին(?) թռչելով վազվզում էին, թռթռում էին կրակի շուրջը, երբեմն այս բերելով, երբեմն այն տանելով, և իւրաքանչիւր սխալ գործելու միջոցին պառաւ մեր զգուշացնող յիշոցները ...

[illegible] ժամը 12-ին կամ 1-ին [illegible]

[illegible]

ԹԻԱԼԻՍ [illegible] ուրբաթ 2 րուբլ [illegible] 1 րուբլ [illegible] 3 ր. [illegible] 70 կ. [illegible] 15 կ. [illegible] 11 [illegible]

[illegible]

ՁԱԹԱՊԱԼԻՍ [illegible] 10 կամ 20 [illegible]

[illegible] 10 րուբլ [illegible]

[illegible] 15,000 րուբլ [illegible]

[illegible] I. [illegible] II. [illegible] III. [illegible] IV. [illegible] V. [illegible] VI. [illegible] VII. [illegible] VIII. [illegible] Ա. Ց. IX [illegible]

Ղուկասով Ա. Ց. X. [illegible] XI. [illegible] XII. [illegible] XIII. [illegible] XIV. [illegible]

—

«Փորձի» խմբագիր-հրատարակիչ Աբգար Յովհաննիսեան [illegible] «Փորձի» տարեկան գինը 10 րուբլ [illegible] 10 րուբլիով. [illegible] Тифлисъ. Редакція Армянскаго журнала «Порцъ».

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՄԱՍ ԿԱՐԼԷՅԼ

—

Լոնդոնի լրագիրները, յունվարի 6-ից [illegible] Կարլէյլի [illegible] 1795 թուի [illegible] 1822 թւին [illegible] 15 [illegible] 1823 թւին [illegible]

„New Edinburgh Review“ [illegible] 1825 թւին [illegible] („German Romances“ 1827, 4 vol.) [illegible] „Sartor resartus“-ի [illegible] „Frazers Magazine“-ում [illegible] 1840 թւին [illegible] (On heros, hero-worship and the heroic in history), [illegible] 1860 թւից մինչև 1864 [illegible] II [illegible] 1873 թւին [illegible] pour le Mérite [illegible] 1865 թւի [illegible] 11-ին [illegible]

[illegible] 1875 թուի [illegible] 1877—1878 թւերին Կարլէյլ [illegible]

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 11 փետրվարի. „Голосъ“ լրագիրը հաղորդում է [illegible]

ԻՐՔԻՆ, 10 փետրվարի. [illegible]

ԼՈՆԴՈՆ, 10 փետրվարի. [illegible] 10-ից [illegible] 14-ից [illegible]

[illegible]

Խմբագիր—Հրատարակիչ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

[illegible]

*) «Մշեցի հանել» [illegible]

[illegible]

(Կը շարունակուի)